

ร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. The Draft Gender Equality Act (Version ..), B.E.

ศศิธร อินโต¹

Sasiorn Into¹

Received: August 8, 2025

Revised: December 16, 2025

Accepted: June 17, 2026

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของหลักความเท่าเทียมระหว่างเพศในระบบกฎหมายไทย วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 รวมถึงเสนอแนวทางปรับปรุงร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากลและบริบทสังคมไทยปัจจุบัน การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาจากบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เอกสารวิชาการ รายงานระหว่างประเทศ และการเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศ ได้แก่ Equality Act 2010 ของสหราชอาณาจักร, Basic Law ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (CEDAW) ขององค์การสหประชาชาติ

ผลการวิจัยพบว่า พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 เป็นกฎหมายที่มีเจตนารมณ์สำคัญในการคุ้มครองบุคคลจากการถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ แต่ยังมีข้อจำกัดในหลายประการ ทั้งในด้านคำจำกัดความของ “การเลือกปฏิบัติ” และ “เพศ” ที่ไม่ครอบคลุมถึงอัตลักษณ์ทางเพศ (Gender Identity) และการแสดงออกทางเพศ (Gender Expression) อีกทั้งกลไกการบังคับใช้ของคณะกรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ (วลพ.) ยังขาดความเป็นอิสระและประสิทธิภาพในการคุ้มครองสิทธิ การบังคับใช้ในทางปฏิบัติยังไม่สามารถป้องกันการเลือกปฏิบัติทางอ้อมในสถาบันการศึกษา สถานที่ทำงาน และหน่วยงานของรัฐได้อย่างทั่วถึง

ดังนั้น งานวิจัยนี้เสนอให้มีการปรับปรุงร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. โดยเพิ่มนิยามทางกฎหมายให้ครอบคลุมบุคคลหลากหลายเพศ ขยายขอบเขต ความคุ้มครองจากการเลือกปฏิบัติทางตรงและทางอ้อม เสริมอำนาจหน้าที่ของ วลพ. ให้มีสถานะเป็นองค์กรอิสระภายใต้หลักความโปร่งใสและตรวจสอบได้ พร้อมทั้งกำหนดกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคประชาสังคมในการติดตามและประเมินผล เพื่อให้กฎหมายดังกล่าวสามารถส่งเสริมหลักสิทธิมนุษยชน ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้อย่างแท้จริง

¹ ดร., ผู้อำนวยการหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก

Dr., Director of the Doctor of Juridical Science (S.J.D.) Program, Faculty of Law, Kirk University

คำสำคัญ: ความเท่าเทียมระหว่างเพศ, การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ, ความหลากหลายทางเพศ, การคุ้มครองสิทธิ, การพัฒนากฎหมาย

Abstract

This research aims to examine the development of the legal principle of gender equality in Thailand, analyze the limitations and challenges in the enforcement of the Gender Equality Act B.E. 2558 (2015), and propose recommendations for improving the Draft Gender Equality Act (Version ..), B.E. in accordance with international human rights standards and the current Thai social context. The study employs a documentary research methodology, drawing upon legal provisions, academic documents, international reports, and comparative studies of foreign laws, e.g. the Equality Act 2010 of the United Kingdom, the Basic Law of the Federal Republic of Germany, and the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) of the United Nations.

The findings reveal that the Gender Equality Act B.E. 2558 (2015) represents an essential legislative effort to protect individuals from unfair gender-based discrimination. However, several shortcomings remain, including limited legal definitions of “discrimination” and “gender,” which fail to encompass gender identity and gender expression. Furthermore, the enforcement mechanism under the Committee on the Consideration of Unfair Gender Discrimination (CCUGD) lacks independence, transparency, and effectiveness in safeguarding rights. In practice, the Act has not adequately addressed indirect discrimination in educational institutions, workplaces, and public agencies.

Accordingly, this research proposes the revision of the Draft Gender Equality Act (Version ..), B.E. to broaden the scope of legal protection, explicitly recognize gender diversity, and empower the CCUGD as an independent and accountable body. It also recommends incorporating participatory mechanisms involving civil society and the public in monitoring and evaluation processes. These reforms would strengthen the Act as a legal instrument for promoting human rights, equality, and human dignity in Thai society.

Keywords: Gender equality, Unfair gender discrimination, Gender diversity, Protection of rights, Legal development

บทนำ

ความเท่าเทียมทางเพศพัฒนามาพร้อมการต่อสู้เรียกร้องสิทธิของผู้หญิงในโลกตะวันตกตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 18–19 (Offen, 2000) อีกทั้งยังมีคำประกาศสิทธิสตรีของ Olympe de Gouges ค.ศ. 1791 (Offen, 2000) และการประชุม Seneca Falls ค.ศ. 1848 (Evans, 2013) โดยมีวาทกรรม “หญิง-ชายเสมอภาค” ในมิติสิทธิพลเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Evans, 2013) ก่อนจะค่อย ๆ ขยายไปสู่มิติทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ในศตวรรษที่ 20 (Evans, 2013) หลังสงครามโลกแนวคิดความเสมอภาคได้รับการสถาปนาในเอกสารสิทธิมนุษยชนสากล (United Nations, 1948) โดย ปญญาสาภกลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights : UDHR ค.ศ. 1948) ระบุว่ามนุษย์ “เกิดมาเสมอภาคในศักดิ์ศรีและสิทธิ” (United Nations, 1948) และเป็นฐานคิดสำคัญสำหรับการรื้อสร้างกฎหมายและนโยบายภายในประเทศต่าง ๆ (United Nations, 1948) ต่อมาอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women : CEDAW ค.ศ. 1979) ได้กำหนดภาระผูกพันของรัฐในการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ (United Nations, 1979) ถือเป็น รัฐธรรมนูญว่าด้วยสิทธิสตรี ในกฎหมายระหว่างประเทศสมัยใหม่ (United Nations, 1979) และได้รับการยืนยันซ้ำผ่าน ปญญาปักกิ่งและแผนปฏิบัติการ (1995) (United Nations, 1995) และ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เป้าหมายที่ 5 (SDG 5) (United Nations, 2015) ซึ่งมุ่ง บรรลุความเท่าเทียมทางเพศและเสริมพลังแก่สตรีและเด็กหญิง (United Nations, 2015) คือ เป้าหมายระดับสากลที่มุ่งขจัดความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศในทุกมิติ ทั้งด้านกฎหมาย เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (United Nations, 2015) พร้อมทั้งส่งเสริมให้ผู้หญิงและเด็กหญิงมีอำนาจในการตัดสินใจ มีสิทธิ มีโอกาส และมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกับผู้ชาย (United Nations, 2015) และเป็นหนึ่งใน 17 เป้าหมายของกรอบการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2030 ที่จัดทำโดย United Nations (United Nations, 2015)

ทศวรรษ 2000 วงการวิชาการและขบวนการสิทธิมนุษยชนได้ขยายกรอบ “gender equality” ให้ครอบคลุมความหลากหลายทางเพศ (O’Flaherty & Fisher, 2008) โดยหลักการ Yogyakarta Principles (Yogyakarta Principles) เป็นชุดหลักการ 29 ข้อ ที่ก่อตั้งขึ้นในปี 2006 (International Commission of Jurists, 2007) และหลักการเหล่านี้ได้ถูกขยายเพิ่มเติมในปี 2017 (YP+10) (International Commission of Jurists, 2017) เสนอแนวทางตีความกฎหมายสิทธิมนุษยชนกับประเด็นเพศวิถี อัตลักษณ์ การแสดงออกทางเพศ และลักษณะทางเพศ (International Commission of Jurists, 2017) (แม้ไม่ใช่ตราสารของสหประชาชาติ) (O’Flaherty & Fisher, 2008) เพื่อช่วยผลักดันให้รัฐและสถาบันต่าง ๆ ทบทวนกฎหมาย นโยบาย และแนวปฏิบัติให้สอดคล้องกับหลักไม่เลือกปฏิบัติ (International Commission of Jurists, 2007) โดยประเทศไทยรับรองหลักเสมอภาคไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มาตรา 27 ห้ามการเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560) และ

กำหนดให้รัฐดำเนินมาตรการเพื่อขจัดอุปสรรคต่อความเสมอภาค (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560) ขณะเดียวกันประเทศไทยยังเป็นภาคี Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) เข้าเป็นภาคีวันที่ 9 สิงหาคม 2528 (United Nations, 1979) ซึ่งก่อให้เกิดพันธกรณีระหว่างประเทศในการจัดทำมาตรการเชิงกฎหมายและนโยบายเพื่อคุ้มครองสิทธิความเท่าเทียมทางเพศ (United Nations, 1979) ทั้งนี้ ในระดับกฎหมายภายในยังได้มีการตราพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 ซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะด้านที่ห้ามการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ และวางกลไกการคุ้มครองสิทธิอย่างเป็นรูปธรรม (พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ, 2558)

ก้าวสำคัญในระดับกฎหมายภายในคือการตราพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 (พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ, 2558) ซึ่งห้าม “การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ” โดยให้ความหมายของการเลือกปฏิบัติครอบคลุมทั้งการกระทำโดยตรงและโดยอ้อม รวมถึงการกำหนดเงื่อนไข กฎ ระเบียบ หรือแนวปฏิบัติที่แม้จะมีลักษณะเป็นกลางแต่ก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบต่อบุคคลเพศหนึ่งเพศใดอย่างไม่เป็นธรรม (พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ, 2558) ฉบับนี้ยังได้กำหนดข้อยกเว้นบางประการ เช่น การกระทำที่มุ่งคุ้มครองสวัสดิภาพของบุคคล การดำเนินมาตรการพิเศษเพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำทางเพศ (affirmative measures) หรือการปฏิบัติตามหลักศาสนา ทั้งนี้เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างหลักความเสมอภาคและบริบททางสังคมวัฒนธรรม (พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ, 2558) ด้านกลไกกฎหมายได้จัดตั้งคณะกรรมการสำคัญ ได้แก่ คณะกรรมการส่งเสริมความเท่าเทียมระหว่างเพศ (สทพ.) ทำหน้าที่กำหนดนโยบายและแผนงานระดับชาติ และคณะกรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ (วลพ.) ซึ่งมีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องเรียน วินิจฉัยข้อเท็จจริง และมีคำสั่งให้มีการระงับ แก้ไขหรือเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย (พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ, 2558) ด้านกระบวนการ ผู้ที่เห็นว่าตนถูกเลือกปฏิบัติสามารถยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการได้โดยไม่จำเป็นต้องดำเนินคดีในศาลโดยตรง ซึ่งถือเป็นการลดภาระและเพิ่มการเข้าถึงความยุติธรรม นอกจากนี้ กฎหมายยังเปิดช่องให้มีมาตรการเยียวยาที่หลากหลาย ทั้งในรูปแบบการชดเชย การแก้ไขสภาพการละเมิด และการกำหนดแนวปฏิบัติเพื่อป้องกันการเลือกปฏิบัติในอนาคต (พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ, 2558) ผลในเชิงปฏิบัติ กฎหมายฉบับนี้มีบทบาทสำคัญในการสร้างมาตรฐานใหม่ให้กับหน่วยงานของรัฐและเอกชน โดยเฉพาะในมิติการจ้างงานที่ต้องไม่กำหนดเงื่อนไขกีดกันเพศการศึกษา ที่ต้องเปิดโอกาสอย่างเท่าเทียมโดยไม่เลือกปฏิบัติ รวมถึงการเข้าถึงบริการสาธารณะและพื้นที่สาธารณะที่ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีและอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลมากขึ้น อันเป็นการขยายการคุ้มครองจากระดับหลักการสู่การบังคับใช้ที่เป็นรูปธรรมในชีวิตประจำวัน (พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ, 2558)

ทางสากล หลักสิทธิมนุษยชนที่บัญญัติไว้ใน ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights : UDHR 1948) (United Nations, 1948) และ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights : ICCPR 1966) (United Nations, 1966) ได้ยืนยันหลักความเสมอภาคโดยไม่เลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ (United Nations, 1966) หลายประเทศได้ปรับปรุงกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับพันธกรณีดังกล่าว (Fredman, 2011) เช่น สหราชอาณาจักรมีกฎหมาย Equality Act 2010 ที่ห้ามการเลือกปฏิบัติในมิติต่าง ๆ รวมถึงเพศและรสนิยมทางเพศ (Equality Act 2010, 2010) ขณะที่ฝรั่งเศสและญี่ปุ่นก็ได้ออกกฎหมายเฉพาะด้านเพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศและการปกป้องสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศ (OECD, 2020) สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าประเทศไทยจำเป็นต้องเร่งปรับปรุงกฎหมายเพื่อก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก (OECD, 2020)

แม้กรอบกฎหมายและนโยบายได้มีการคืบหน้าอย่างมีนัยสำคัญ แต่รายงานระหว่างประเทศยังชี้ว่าความเสมอภาคทางเพศทั่วโลกหยุดชะงักหรือถอยหลังในบางมิติ เช่น ความรุนแรงทางเพศ การเข้าถึงทรัพยากรดิจิทัล และภาระงานดูแลที่ไม่ได้รับค่าตอบแทน (UN Women, 2023) จึงจำเป็นต้องเร่งมาตรการเชิงโครงสร้างและการบังคับใช้กฎหมายควบคู่การเปลี่ยนค่านิยมทางสังคม (UN Women, 2023) แรงผลักดันจากพันธกรณีระหว่างประเทศและรัฐธรรมนูญไทย โดยประเทศไทยภาคยานุวัติอนุสัญญา Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) ตั้งแต่ปี 2528 (United Nations, 1979) ทำให้รัฐมีหน้าที่จัดทำมาตรการทางกฎหมายเพื่อจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีและความไม่เสมอภาคทางเพศภายในประเทศ (United Nations, 1979) ขณะที่คณะกรรมการ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) เคยท้วงติงซ้ำ ๆ ว่าไทยยังขาดกฎหมายต่อต้านการเลือกปฏิบัติแบบเฉพาะ โดยให้ตรากฎหมายให้สอดคล้องกับมาตรา 1 ของ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) (Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 1999) (Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 2017) ซึ่งเป็นจุดตั้งต้นสำคัญของการผลักดันกฎหมายเฉพาะด้านนี้

เวลาต่อมารัฐธรรมนูญ 2560 มาตรา 27 รับรองหลักความเสมอภาคและห้ามการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุเพศ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560) วางกรอบให้กฎหมายลำดับรองต้องไม่เลือกปฏิบัติและคุ้มครองสิทธิอย่างเท่าเทียม (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560) การตรากฎหมายฉบับแรกของไทยเพื่อห้ามการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศอย่างครอบคลุมและนำไปสู่การประกาศใช้ พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 เมื่อวันที่ 13 มี.ค. 2558 และมีผลใช้บังคับหลังประกาศ 180 วัน (ก.ย. 2558) (พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ, 2558) ถือเป็นกฎหมายกลางฉบับแรกที่ห้าม “การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ” และจัดตั้งกลไกพิจารณาเยียวยา (พระราชบัญญัติความเท่าเทียม

ระหว่างเพศ, 2558) กฎหมายกำหนดความหมาย “การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ” และห้ามหน่วยงานรัฐ เอกชน หรือบุคคล ออกนโยบาย กฎ วิธีปฏิบัติที่เลือกปฏิบัติ (มาตรา 17 วรรคหนึ่ง) (พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ, 2558) อย่างไรก็ตาม ในมาตรา 17 วรรคสอง ได้ยกเว้นกรณีเพื่อขจัดอุปสรรค สวัสดิภาพและความปลอดภัย หลักศาสนา ความมั่นคงของประเทศ ซึ่งถูกวิพากษ์ว่าเปิดช่องในการอ้างเหตุยกเว้น (United Nations Development Programme [UNDP], 2019) ถึงแม้ว่าหลักการแห่งสิทธิมนุษยชนซึ่งปรากฏอยู่ในกฎหมายระหว่างประเทศและรัฐธรรมนูญไทย ได้วางรากฐานสำคัญที่ยืนยันถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค และการไม่เลือกปฏิบัติ (United Nations, 1948) เนื่องจากเพศถือเป็นองค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อโอกาสในการดำรงชีวิตของบุคคลอย่างมาก (Connell, 2009) การมีบทบัญญัติทางกฎหมายเพื่อสร้างหลักประกันความเท่าเทียมจึงมีความจำเป็นต่อการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในทุกเพศสภาพ (Fredman, 2011) อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ ความไม่เสมอภาคทางเพศยังคงปรากฏอย่างชัดเจนในหลายมิติ ทั้งในระดับโครงสร้างของสถาบันทางสังคม และในระดับปัจเจกชนที่เผชิญการเลือกปฏิบัติในชีวิตประจำวัน (World Economic Forum, 2023)

ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดความพยายามในการผลักดันร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการกำหนดมาตรการเชิงกฎหมายที่ชัดเจน ป้องกัน แก้ไข และเยียวยาการเลือกปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม ตลอดจนสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายและทัศนคติของสังคมไทยให้สอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล (UNDP, 2019) ประเทศไทยแม้มีรัฐธรรมนูญที่รับรองหลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติ แต่ยังไม่มียกกฎหมายลำดับรองที่มีประสิทธิภาพเพียงพอในการบังคับใช้ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560) หลายกรณีสะท้อนให้เห็นช่องว่าง เช่น การกำหนดมาตรฐานการแต่งกายในโรงเรียนและหน่วยงานราชการที่กีดกันบุคคลข้ามเพศ (Human Rights Watch, 2020) การเข้าถึงสิทธิแรงงานของหญิงตั้งครรภ์หรือบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศต่างจากเพศกำเนิด (International Labour Organization [ILO], 2018) ตลอดจนการบังคับใช้ระบบการเกณฑ์ทหารที่ยังขาดความยืดหยุ่นในการจัดการกับผู้มีความหลากหลายทางเพศ (UNDP, 2019)

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. มีคำสำคัญและหลักการที่สำคัญคือ ความเท่าเทียมระหว่างเพศ หมายถึง การที่บุคคลทุกเพศมีสิทธิ เสรีภาพ และโอกาสอย่างเสมอภาคในการเข้าถึงทรัพยากร สวัสดิการ และการคุ้มครองจากรัฐ รวมถึงสิทธิในการดำเนินชีวิตโดยไม่ถูกจำกัดด้วยอัตลักษณ์ทางเพศ (United Nations, 2015) การเลือกปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม ครอบคลุมทั้งการเลือกปฏิบัติโดยตรง เช่น การปฏิเสธไม่รับบุคคลเข้าทำงานเพราะเป็นเพศหญิง หรือบุคคลข้ามเพศ และการเลือกปฏิบัติโดยอ้อม เช่น การออกกฎเกณฑ์ทั่วไปที่ส่งผลกระทบต่อบุคคลบางเพศอย่างไม่เป็นธรรม

(Fredman, 2011) การเยียวยาและการคุ้มครอง ร่างกฎหมายมุ่งให้ผู้เสียหายมีสิทธิร้องเรียนต่อคณะกรรมการเฉพาะกิจ และได้รับการแก้ไข เยียวยา หรือชดเชยความเสียหายตามความเหมาะสม (UNDP, 2019) กลไกการบังคับใช้กำหนดให้มีคณะกรรมการด้านความเท่าเทียมระหว่างเพศที่มีหน้าที่รับเรื่องร้องเรียน ตรวจสอบ และออกคำสั่งที่มีผลผูกพัน (พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ, 2558) โดยคณะกรรมการดังกล่าวทำหน้าที่เหมือนองค์กรกึ่งตุลาการที่เชื่อมโยงระหว่างหลักการตามบทบัญญัติกฎหมายกับการคุ้มครองสิทธิในทางปฏิบัติ กล่าวคือ เมื่อมีการร้องเรียนเกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ คณะกรรมการย่อมมีอำนาจไต่สวนข้อเท็จจริง รวบรวมพยานหลักฐาน และประเมินข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ก่อนมีคำวินิจฉัยที่ผูกพันคู่กรณีให้ยุติหรือแก้ไขการกระทำดังกล่าว (UNDP, 2019) นอกจากบทบาทเชิงแก้ไขเยียวยาแล้ว คณะกรรมการยังมีบทบาทเชิงป้องกันและเชิงนโยบาย โดยสามารถเสนอแนะแนวทางปรับปรุงกฎหมาย มาตรการ หรือแนวปฏิบัติของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อขจัดอุปสรรคเชิงโครงสร้างที่ก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคทางเพศในระยะยาว (พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558) อันสะท้อนแนวคิดว่าการคุ้มครองความเท่าเทียมมิใช่เพียงการแก้ปัญหาเฉพาะกรณี แต่ต้องมุ่งเปลี่ยนแปลงระบบและวัฒนธรรมองค์กรที่อาจก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติโดยปริยาย (Connell, 2009)

สิ่งเหล่านี้เป็นความสำคัญต่อกฎหมายเนื่องจากเป็นตัวกำหนดขอบเขตการตีความและการบังคับใช้ ที่ไม่เพียงแต่มีผลต่อสิทธิของบุคคลเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงมาตรฐานที่สังคมไทยยึดถือ (Fredman, 2011) ในสังคมไทยการตีความคำว่า “เพศ” และ “ความเท่าเทียม” มักถูกจำกัดอยู่เพียงการแบ่งแยกชาย-หญิง แบบทวิลักษณ์ (Connell, 2009) ขณะที่ความเป็นจริง สังคมมีความหลากหลายทางเพศที่กว้างขวางมากกว่า (Butler, 2004) ครอบคลุมถึงอัตลักษณ์และการแสดงออกทางเพศที่หลากหลาย อันไม่อาจถูกอธิบายหรือจำกัดด้วยกรอบแนวคิดแบบทวิลักษณ์ (Butler, 2004) และนำไปสู่ข้อพิจารณาว่ากฎหมายจำเป็นต้องขยายขอบเขตการคุ้มครองให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคมร่วมสมัย (United Nations, 2015) กฎหมายที่มุ่งสร้างความเท่าเทียมจึงต้องขยายขอบเขตการคุ้มครองให้ครอบคลุมบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศและรสนิยมทางเพศที่แตกต่าง (Yogyakarta Principles, 2007) ซึ่งจะเป็นการลดอคติและการกีดกันที่ยังฝังแน่นในระบบการศึกษา แรงงาน และสังคมโดยรวม (OECD, 2020) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของสังคมที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น (UNDP, 2019) อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นโดยปราศจากแรงต้าน การผลักดันร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศจึงไม่เพียงเป็นเรื่องทางกฎหมาย หากแต่เป็นความท้าทายเชิงวัฒนธรรมที่ต้องอาศัยการรณรงค์และการปลูกฝังทัศนคติใหม่แก่สาธารณะ (UN Women, 2023) ประเด็นปัญหาทางกฎหมายที่ควรพิจารณา แม้ร่างพระราชบัญญัตินี้จะเป็นก้าวสำคัญ แต่ยังคงมีประเด็นปัญหาทางกฎหมายที่ต้องวิเคราะห์อย่างรอบด้าน ดังนี้

1) ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการให้คำนิยามของความเท่าเทียมระหว่างเพศ การกำหนดนิยามที่ไม่ครอบคลุมความหลากหลาย อาจก่อให้เกิดข้อถกเถียงทางการตีความและนำไปสู่การเลือกปฏิบัติซ้ำ

2) ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ ความเข้มแข็งและความเป็นอิสระของกลไกบังคับใช้ รวมถึงอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการยังคงเป็นข้อท้าทายที่ต้องพิจารณา

3) ปัญหาข้อเท็จจริงในบริบททางสังคมไทยในปัจจุบันเกี่ยวกับปัญหาการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ วัฒนธรรมและทัศนคติของสังคมไทยยังไม่เปิดกว้างอย่างเพียงพอ ทำให้การบังคับใช้กฎหมายอาจเผชิญอุปสรรคและแรงต้านจากสถาบันทางสังคมต่าง ๆ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งหมายที่จะหากล่องไปในร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. อันเป็นกลไกทางกฎหมายที่ถูกคาดหวังว่าจะทำหน้าที่เป็นเสาหลักสำคัญในการปกป้องสิทธิมนุษยชน และสร้างความเสมอภาคในสังคมไทย แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแล้ว กลับพบว่ามีประเด็นทางกฎหมายและข้อเท็จจริงที่ซ่อนเร้นอยู่เบื้องหลังอันควรค่าแก่การขบคิดอย่างยั้งการวิจัยฉบับนี้จึงตั้งอยู่บนความพยายามที่จะวิเคราะห์ปัญหาเชิงโครงสร้างทั้งในด้านถ้อยคำทางกฎหมาย กลไกการบังคับใช้ และบริบทสังคมที่กำลังเปลี่ยนผ่านไปสู่ความหลากหลายทางเพศที่เด่นชัดยิ่งขึ้น

สิ่งที่ควรพิจารณาอย่างรอบคอบคือ การนิยาม “ความเท่าเทียมระหว่างเพศ” ที่ถูกกำหนดไว้ในร่างกฎหมาย เพราะการนิยามที่คลุมเครืออาจนำไปสู่การตีความที่ผิดเพี้ยนและก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติซ้ำ ในทางปฏิบัติ ทั้งยังเป็นเสมือนรากฐานของตัวบทกฎหมาย หากนิยามไม่ชัดเจน กฎหมายทั้งฉบับก็อาจสูญเสียพลังในการคุ้มครองสิทธิที่แท้จริง ประเด็นที่สองคือ ความท้าทายเชิงโครงสร้างของการบังคับใช้กฎหมาย แม้บทบัญญัติจะงดงามเพียงใด หากกลไกการบังคับใช้ยังอ่อนแอ ขาดอิสระ หรือไร้ประสิทธิภาพ กฎหมายก็ไม่อาจสัมฤทธิ์ผลตามเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้ การตรวจสอบว่าร่างพระราชบัญญัตินี้มีเครื่องมือทางกฎหมายและสถาบันที่เข้มแข็งเพียงพอหรือไม่จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง สุดท้ายคือการเผชิญหน้ากับข้อเท็จจริงในสังคมไทยที่ยังคงเต็มไปด้วยอคติและความเชื่อดั้งเดิม การศึกษาปัญหาการเลือกปฏิบัติในชีวิตประจำวันไม่ว่าจะเป็นในโรงเรียน มหาวิทยาลัย สถานที่ทำงาน หรือแม้แต่ในครอบครัว จะช่วยให้เราเข้าใจถึงความท้าทายที่แท้จริงในการผลักดันกฎหมายไปสู่การยอมรับและปฏิบัติในสังคม

ทั้งสามประเด็นนี้ไม่เพียงแต่จะสะท้อนให้เห็นข้อจำกัดของร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ หากยังเป็นกรอบในการตั้งคำถามเชิงวิชาการว่ากฎหมายสามารถทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้จริงเพียงใด การวิจัยครั้งนี้จึงเปรียบเสมือนการเดินทางเพื่อค้นหาคำตอบว่ากฎหมายฉบับนี้จะก้าวข้ามจากถ้อยคำที่สวยงามบนหน้ากระดาษ ไปสู่พลังในการสร้างสังคมที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกคนได้อย่างแท้จริงหรือไม่

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความหมาย ประวัติความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี และหลักการทางกฎหมายเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ

2. เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ ตามกฎหมายต่างประเทศและกฎหมายแห่งราชอาณาจักรไทย
3. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ
4. เพื่อหาข้อเสนอแนะ แนวทางการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ

กรอบแนวคิด/สมมติฐาน

ร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ การตรากฎหมายและบังคับใช้ร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศจะช่วยลดการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศและความหลากหลายทางเพศ เพิ่มโอกาสการเข้าถึงความยุติธรรม และเสริมสร้างความเสมอภาคในตลาดแรงงานและสถาบันสังคม หากมีกลไกคุ้มครองและเยียวยาที่ชัดเจน พร้อมมาตรการห้ามตอบโต้ผู้ร้องเรียน จะทำให้ประชาชนกล้าใช้สิทธิร้องเรียนมากขึ้น และส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนทัศนคติของสังคมไปสู่การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเสมอภาค

ขอบเขตการวิจัยหรือการศึกษา

การศึกษานี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์ ร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ ในเชิงกฎหมายและนโยบาย โดยพิจารณาบทบัญญัติ เนื้อหา และกลไกการบังคับใช้ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและขจัดการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ รวมทั้งสิทธิและการคุ้มครองบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ งานวิจัยจะครอบคลุมการเปรียบเทียบกับกฎหมายที่มีอยู่เดิม เช่น รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 ตลอดจนวิเคราะห์ประสบการณ์กฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง เพื่อประเมินประสิทธิภาพ ความเหมาะสม และแนวทางการปรับปรุงร่างกฎหมายดังกล่าว โดยจำกัดขอบเขตในด้านกฎหมายมหาชนและสิทธิมนุษยชน ไม่ครอบคลุมถึงการวิจัยเชิงเศรษฐกิจเชิงปริมาณหรือผลลัพธ์เชิงจิตวิทยา

ระเบียบวิธีการวิจัยหรือการศึกษา

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) ได้แก่ ร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมทางเพศ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง รัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 รวมถึงเอกสารระหว่างประเทศ เช่น CEDAW และแนวทางของสหประชาชาติ จากนั้นทำการเปรียบเทียบกับกฎหมายและมาตรการของต่างประเทศที่มีการบังคับใช้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน และข้อเสนอเชิงนโยบาย ทั้งนี้ยังอาศัยการวิเคราะห์เชิงนิติศาสตร์และเชิงเนื้อหา (Legal and Content Analysis) เพื่อสังเคราะห์ข้อค้นพบที่สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ได้ทราบถึงความหมาย ประวัติความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี และหลักการทางกฎหมายเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ
2. ทำให้ได้ทราบถึงมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศตามกฎหมายต่างประเทศและกฎหมายแห่งราชอาณาจักรไทย
3. ทำให้ได้การวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ
4. ทำให้ได้ข้อสรุป ข้อเสนอแนะ แนวทางการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ

1. ราชกิจจานุเบกษา. พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558. เล่ม 132 ตอนที่ 23 ก. 13 มีนาคม 2558.
2. ราชกิจจานุเบกษา. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. กรุงเทพฯ: ราชกิจจานุเบกษา, 2560.

ผลการศึกษา

จากการศึกษาและวิเคราะห์ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับ ร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. มีสาระสำคัญมุ่งแก้ไขปัญหาการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมระหว่างเพศในสังคมไทย ทั้งในมิติสิทธิพลเมือง การทำงาน การศึกษา การเข้าถึงบริการสาธารณะ ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสวัสดิการของรัฐ โดยเฉพาะในกรณีที่พบการกีดกันทางเพศซึ่งปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน เช่น การใช้ห้องน้ำสาธารณะ การกำหนดรูปแบบทรงผมหรือการแต่งกายในสถานศึกษาและราชการ ตลอดจนประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเกณฑ์ทหาร ซึ่งยังคงสะท้อนความไม่เสมอภาคในเชิงโครงสร้างกฎหมายฉบับนี้จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างมาตรฐานที่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากล และตอบสนองต่อบริบทสังคมไทยที่มีความหลากหลายทางเพศเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามการบังคับใช้กฎหมายจำเป็นต้องพิจารณาประกอบด้วยกลไกที่เข้มแข็ง ทั้งในเชิงนโยบาย การตีความบทบัญญัติ และการบูรณาการระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสังคมพลเมือง ข้อเสนอแนะที่สำคัญ คือ การกำหนดนิยามและขอบเขตของการเลือกปฏิบัติที่ชัดเจน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนเข้าใจตรงกัน ลดปัญหาความคลุมเครือในการบังคับใช้ การสร้างกลไกคณะกรรมการอิสระหรือหน่วยงานเฉพาะ เพื่อรับเรื่องร้องเรียนและวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติอย่าง เป็นธรรม โดยควรมีอำนาจเชิงพิจารณาและกลไกบังคับใช้ที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการจัดทำมาตรการเชิงป้องกัน เช่น การรณรงค์สาธารณะ การอบรมเจ้าหน้าที่ของรัฐ และภาคเอกชน ให้เข้าใจหลักความเท่าเทียมระหว่างเพศและแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม และการปรับปรุง

กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง ให้สอดคล้องกับหลักการของกฎหมายฉบับนี้ เช่น กฎหมายแรงงาน กฎหมายการศึกษา กฎหมายทหาร และกฎหมายคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

ดังนั้น ร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. นี้มีความจำเป็นและมีคุณูปการต่อการยกระดับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย แต่ความสำเร็จจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีการกำกับติดตามอย่างจริงจัง การบังคับใช้ที่เข้มแข็ง และการสร้างวัฒนธรรมการยอมรับความแตกต่างทางเพศในทุกภาคส่วนของสังคมไทย

อภิปรายผล

ร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. มีเจตนารมณ์เพื่อป้องกันการเลือกปฏิบัติและส่งเสริมสิทธิความเสมอภาค แต่กลับเผชิญข้อจำกัดหลายประการในเชิงกฎหมาย ประการแรก นิยามของ “การเลือกปฏิบัติ” และ “ความแตกต่างทางเพศ” ยังคงกว้างและคลุมเครือ อาจก่อให้เกิดปัญหาในการตีความและการบังคับใช้จริง ประการที่สอง กลไกการบังคับใช้ยังไม่ชัดเจน โดยเฉพาะอำนาจของคณะกรรมการและมาตรการเยียวยาที่อาจไม่เพียงพอในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย นอกจากนี้ยังมีความเสี่ยงของความซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกับกฎหมายอื่น เช่น รัฐธรรมนูญและกฎหมายแรงงาน ซึ่งอาจทำให้เกิดความไม่แน่นอนในทางปฏิบัติ อีกทั้งประเด็นการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ยังไม่ปรากฏอย่างครอบคลุมและชัดเจน สะท้อนให้เห็นว่าการปรับปรุงร่างกฎหมายควรมุ่งสร้างนิยามที่รัดกุม กลไกที่มีประสิทธิภาพ และการบูรณาการมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิความเท่าเทียมบรรลุผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

การจัดทำร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. เป็นผลสืบเนื่องจากการตระหนักถึงปัญหาการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมอันเนื่องมาจากเพศในสังคมไทย ซึ่งแม้รัฐธรรมนูญและกฎหมายสิทธิมนุษยชนที่มีอยู่จะวางหลักความเสมอภาคและการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานไว้แล้ว แต่ในทางปฏิบัติยังคงปรากฏช่องว่างและอุปสรรคในการเข้าถึงสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ โดยเฉพาะในบริบทที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม สังคม และโครงสร้างเชิงอำนาจ เช่น การกำหนดแบบแผนทางเพศในสถานศึกษา การใช้ห้องน้ำสาธารณะ การควบคุมทรงผมหรือการแต่งกาย และที่สำคัญคือระบบการเกณฑ์ทหารซึ่งสะท้อนให้เห็นการเลือกปฏิบัติในเชิงโครงสร้างที่ยังไม่สอดคล้องกับหลักการเท่าเทียมในส่วนของเนื้อหา ร่างกฎหมายฉบับนี้มีเจตนารมณ์ในการสร้างมาตรการที่เข้มแข็งเพื่อห้ามการเลือกปฏิบัติทั้งทางตรงและทางอ้อม พร้อมกำหนดกลไกเชิงสถาบัน เช่น คณะกรรมการหรือองค์กรเฉพาะที่ทำหน้าที่ตรวจสอบ รับเรื่องร้องเรียน และมีอำนาจสั่งการหรือกำหนดมาตรการเยียวยา อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเชิงวิเคราะห์แล้ว ยังพบข้อท้าทายหลายประการ อาทิ ความไม่ชัดเจนของคำจำกัดความ “การเลือก

ปฏิบัติ” ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาการตีความในทางปฏิบัติ ความไม่สอดคล้องกับกฎหมายอื่น ๆ โดยเฉพาะกฎหมายแรงงาน กฎหมายการศึกษา และกฎหมายทหาร รวมทั้งข้อจำกัดด้านทัศนคติของสังคมที่ยังไม่เปิดกว้างเพียงพอที่จะยอมรับความหลากหลายทางเพศในทุกมิติ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคที่อาจทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร

ในเชิงโครงสร้าง การวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่าการสร้างความเท่าเทียมมิใช่เพียงการตรากฎหมายแต่ต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างกฎหมาย นโยบาย และการเปลี่ยนแปลงเชิงวัฒนธรรม การมีหน่วยงานกลางที่มีอำนาจอิสระและทรัพยากรเพียงพอจะเป็นหัวใจสำคัญในการทำให้กฎหมายฉบับนี้เกิดผลจริง ขณะเดียวกันต้องมีมาตรการเชิงรุกที่ไม่เพียงเน้นการแก้ปัญหาเมื่อเกิดการเลือกปฏิบัติแล้วแต่ยังต้องมุ่งป้องกันผ่านการสร้างความตระหนักรู้ การรณรงค์สาธารณะ และการปลูกฝังแนวคิดเรื่องสิทธิและความเท่าเทียมตั้งแต่ระดับการศึกษา เพื่อสร้างรากฐานวัฒนธรรมใหม่ที่เคารพในศักดิ์ศรีของทุกเพศ เมื่อกระบวนการนำมาสู่การบังคับใช้กฎหมายในประเด็นที่ซับซ้อน เช่น การเข้ารับราชการทหารหรือการกำหนดมาตรฐานการแต่งกายในสถานศึกษา ต้องอาศัยทั้งการตีความทางกฎหมายและการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย เพื่อสร้างดุลยภาพระหว่างค่านิยมดั้งเดิมกับหลักสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ หากสามารถกำหนดแนวปฏิบัติที่มีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับบริบททางสังคม และไม่ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ก็จะช่วยลดแรงต้านและทำให้กฎหมายได้รับการยอมรับมากขึ้น

ดังจะเห็นได้ว่า ร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. เป็นความพยายามเชิงกฎหมายที่มีคุณูปการต่อการยกระดับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนของไทย แต่ความสำเร็จของกฎหมายจะไม่ขึ้นอยู่กับบทบัญญัติเพียงอย่างเดียว หากขึ้นอยู่กับความสามารถในการจัดการกับปัญหาความคลุมเครือทางกฎหมาย การสร้างกลไกที่เข้มแข็งและอิสระ การปรับประสานกับกฎหมายอื่น และที่สำคัญคือการสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงวัฒนธรรมในสังคมไทย การผลักดันให้เกิดการยอมรับความหลากหลายทางเพศจึงมิใช่เพียงการสร้างมาตรฐานทางกฎหมายเท่านั้น แต่ยังเป็นการเปลี่ยนวิธีคิดและวิถีปฏิบัติของสังคมโดยรวม หากทำได้ครบถ้วน กฎหมายฉบับนี้จะไม่เพียงเป็นเครื่องมือทางกฎหมาย แต่จะเป็นกลไกสำคัญในการนำพาสังคมไทยไปสู่ความเสมอภาคและความยุติธรรมที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

ทั้งนี้ งานวิจัยฉบับนี้จึงมิได้มุ่งหมายเพียงการเสนอข้อปรับปรุงเชิงกฎหมาย แต่ยังปรารถนาที่จะเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความตระหนักรู้ และเป็นแรงผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนเชิงสังคมควบคู่ไปด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ทั้งในเชิงวิชาการและในเชิงปฏิบัติการ สามารถเป็นแหล่งอ้างอิงให้นักวิชาการ ผู้กำหนดนโยบาย หน่วยงานของรัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนสังคมโดยรวมในการพัฒนากฎหมายและมาตรการที่เกี่ยวข้องต่อไป อีกทั้งยังจะเป็นรากฐานให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการวิพากษ์อย่างสร้างสรรค์ ซึ่งจะช่วยขยายขอบเขตความรู้ ความเข้าใจ และการพัฒนาแนวทางแก้ไขปัญหที่สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทยมากยิ่งขึ้น ท้ายที่สุดนี้งานวิจัยฉบับนี้แม้จะพยายามนำเสนออย่างรอบด้านที่สุดแล้ว แต่คณะผู้วิจัยตระหนักดีว่ายังคงมีข้อจำกัดในบาง

ประการ อันเป็นธรรมชาติของงานวิชาการที่เปิดกว้างต่อการพัฒนาและการเพิ่มเติมในอนาคต จึงใคร่ขอฝากข้อค้นพบและข้อเสนอแนะไว้เป็นเพียงแนวทางหนึ่งท่ามกลางความเป็นไปได้ที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปต่อยอดหรือปรับใช้ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

ด้วยความเชื่อมั่นในคุณค่าของความเสมอภาคและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ คณะผู้วิจัยขอปิดท้ายงานวิจัยฉบับนี้ด้วยความหวังอย่างจริงใจว่า ร่างพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. จะมีได้เป็นเพียงตัวบทกฎหมาย หากแต่จะเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ซึ่งจะนำพาสังคมไทยไปสู่ความเป็นธรรม ความเคารพซึ่งกันและกัน และการอยู่ร่วมกันอย่าง สงบสุขท่ามกลางความหลากหลายทั้งดงาม

เอกสารอ้างอิง

- พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558. (2558, 13 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 132 ตอนที่ 23 ก.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. Routledge.
- Committee on the Elimination of Discrimination against Women. (2017). *Concluding observations: Thailand*. United Nations.
- Code du travail, Loi n° 2001-397 du 9 mai 2001. (2001). <https://www.legifrance.gouv.fr>
- Connell, R. (2009). *Gender: In world perspective* (2nd ed.). Polity Press.
- Evans, S. M. (2013). *Tidal wave: How women changed America at century's end*. New York, NY: Free Press.
- Equality Act 2010, c. 15. (2010). <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/15/contents>
- Fredman, S. (2011). *Discrimination law* (2nd ed.). Oxford University Press.
- Gender Equality Act B.E. 2558. (2015, March 13). *Royal Gazette*, Vol. 132, Part 23 Kor.
- Human Rights Watch. (2020). *Thailand: Transgender people denied rights*. Human Rights Watch. <https://www.hrw.org>
- International Commission of Jurists. (2007). *The Yogyakarta principles: Principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity*.
- International Commission of Jurists. (2017). *The Yogyakarta Principles plus 10 (YP+10): Additional principles and state obligations on the application of international human*

- International Labour Organization. (2018). Women and men in the informal economy: A statistical picture (3rd ed.). International Labour Office.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2020). Over the rainbow? The road to LGBTI inclusion. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/8d2fd1a8-en>
- Offen, K. (2000). *European feminisms, 1700–1950: A political history*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- O'Flaherty, M., & Fisher, J. (2008). *Sexual orientation, gender identity and international human rights law: Contextualising the Yogyakarta Principles*. *Human Rights Law Review*, 8(2), 207–248.
- UN Women. (2023). The levers of change: Gender equality attitudes study 2022. UN Women. https://www.unstereotypealliance.org/sites/default/files/2023-09/the_levers_of_change_2022.pdf
- United Nations. (1948). Universal Declaration of Human Rights.
- United Nations. (1979). Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women.
- United Nations. (1995). Beijing Declaration and Platform for Action.
- United Nations. (1966). International covenant on civil and political rights. United Nations. <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>
- United Nations. (2015). Sustainable Development Goals (Goal 5).
- United Nations Development Programme. (2019). Tolerance but not inclusion: A national survey on experiences of discrimination and social attitudes towards LGBT people in Thailand. United Nations Development Programme.
- World Economic Forum. (2023). *Global gender gap report 2023*. World Economic Forum.